

ROTTERDAM ONDER DE BATAAFSE REPUBLIEK

(TIJDVAK 6 NOVEMBER 1797-16 MAART 1798)¹⁾

DOOR MR F. C. KOCH

II. DE MARINE

IN het bestuur der marine kwam in dit tijdperk een grondige verandering. In de 2e helft van Februari 1798 werd het comité tot de zaken der marine met al zijn leden, ministers, ambtenaren en bedienden ontbonden en vervangen door een departement van marine onder leiding van Jacob Spoors als minister of agent en Cornelis Nozeman als secretaris.

Deze laatste, vermoedelijk de beruchte Rotterdamse revolutionnaire Nozeman, werd einde 1798 uit zijn functie ontslagen, daar hij, zoals de agent van Pruisen, Bielfeld, op 10 Januari 1799 aan Frederik Willem III schreef, had „*affiché des relations avec des membres du parti Jacobin*”.

Begin Maart werd een poging gedaan om Jacobson, de commissaris der marine, uit zijn post te ontzetten. Burger A. Vermeer had op 14 Februari 1798 een brief aan het Uitvoerend Bewind gezonden, waarbij Jacobson beschuldigd werd, dat hij, nadat de kapitein-luitenant Kolff hem over de zware beschadiging van zijn schip had ingelicht, tot hem, Vermeer, gezegd had „waar bent gij nu met uwe verdoemde revolutionaire? daar hebt gij nu Kolff, daar die beroerde revolutionaire zoveel van te zeggen had en gij bent er ook al zo een die die snorrelige regering hebt helpen aanstellen, dat het eenmaal tijd wordt, dat dat revolutionnaire vee eens wordt uitgeroeid en gij kunt dadelijk van hier vertrekken, hoe minder gij komt, hoe aangener het mij zal zijn”. Vermeer was, zoals hij zei, dadelijk na deze uitval heengegaan.

Het Uitvoerend Bewind zond dit stuk om advies aan het stadsbestuur.

De Raad beraadslaagde daarover met gesloten deuren en het resultaat was, dat besloten werd het stuk in handen van

1) Vervolg van R. J. 1944, blz. 151 vlg.

een personele commissie, bestaande uit de raden Verroen, Langestraat en De Wem, te stellen, teneinde de in het schrijven genoemde burgers te horen.

Deze aangelegenheid was bij het veranderen der regering nog niet afgewikkeld.

Tegen het personeel der marine schijnen meer klachten en schotschriften uitgekomen te zijn, want in een ingezonden stuk in de Rotterdamse Courant van Dinsdag 28 November 1797 moest A. Wallaardt, eerste chirurgijn op 's Lands oorlogsschip „Brutus”, zich verdedigen tegen de leugen en laster tegen hem gericht in het weekblad „De Weerlicht” No. 30. Vermoedelijk had dit stuk betrekking op zijn houding in de slag bij Kamperduin op 11 October 1797.

Die slag hield de Raad ook nog steeds bezig. In de vergadering van Donderdag 16 November werd er over beraadslaagd, wat men zou doen met de ingekomen gelden voor de gewonden en de weduwen en wezen der gesneuvelden: of men die gelden zou toevertrouwen aan een directie voor de gehele republiek of dat men deze zou besteden voor de gewonden en weduwen en wezen te Rotterdam. Op voorstel van de voorzitter werd besloten een deel der ingekomen gelden aan de in de stad of haar jurisdictie wonende personen, die daarvoor in aanmerking kwamen, uit te delen. Over hetzelfde onderwerp kwam in de vergadering van 30 November 1797 een stuk in van de Nationale Vergadering. Dit spoorde aan tot het geven van giften tot verzorging en herstel der gewonden en tot het herstellen der beschadigde schepen.

De Nationale Vergadering verwachtte, dat ieder Bataaf zich zou ergeren, als hij de nog niet herstelde schepen zag en dat hij daarom voor het herstel veel zou over hebben.

De Nationale Vergadering had tot het in ontvangst nemen der giften een commissie benoemd. De giften voor het eerste doel zouden aan het fonds tot aanmoediging van 's lands zeedienst, in het jaar 1781 te Amsterdam en Haarlem opgericht, gezonden worden.

Op de landsdrukkerij werd een verslag van de zeeslag gedrukt, dat blijkens een aankondiging in de Rotterdamse Courant van 28 November 1797 bij alle boekhandelaars tegen de prijs van 5¹/₂ stuiver te verkrijgen was. In die van Donder-

dag 7 December 1797 werd de verschijning aangekondigd van een drietal platen, voorstellende de liniën in ordre van bataille vóór de slag, het gevecht zelf en het eindigen daarvan. Zij waren geschetst door een der kapiteins der kleine vaartuigen, die bij de slag aanwezig waren en in het net getekend door de beroemde zee- en scheepsschilder Groenewegen. Zij zouden worden gegraveerd door Reinier Vinkeles en er zou een historisch verhaal bijgevoegd worden met een afbeelding van het gedenkteken, dat op last der Nationale Vergadering zou worden opgericht en de portretten der vlagofficieren, ook door Vinkeles gegraveerd.

Van het comité tot de zaken der marine kreeg de Raad op 18 December 1797 het verzoek, om de beurtschippers van Rotterdam op Hamburg te gelasten zich te Hamburg bij de Bataafse resident Abbema aan te melden. Deze zou hun dan de Nederlandse zeelieden, die daar aangekomen waren, meegeven om naar Holland over te brengen. De schippers zouden daarvoor één Hollandse ducaat voor vracht en ligging krijgen en 10 st. kostgeld per dag en per man. De Raad gaf van dit verzoek kennis aan het comité van Koophandel en Zeevaart, aan de commissarissen der beurten op Hamburg en aan de resp. cargadoors, met verzoek te willen zorgen, dat daaraan voldaan werd. Dit zeevolk was vermoedelijk afkomstig van de in Noorwegen binnengevallen koopvaardij- en Indische retourschepen. Bij de strenge Engelse blokkade bestond er weinig of geen kans, dat die schepen uit konden lopen en onze havens konden bereiken. Vele dier schepen werden dan ook soms met en soms zonder de lading in Noorwegen te gelde gemaakt.

De enige gebeurtenis van enig belang voor de marine te Rotterdam was het aflopen van het oorlogsschip „De Doggersbank”.

Op Zaterdag 3 Maart 1798 half negen 's morgens riep de voorzitter de Raad in buitengewone vergadering bijeen ten einde mee te delen, dat de minister plenipotentiaris der Franse Republiek met één of meer leden van het Uitvoerend Bewind en een achtenswaardig gezelschap die middag met een of twee jachten uit Den Haag zou aankomen om van het aflopen van het linieschip op 's lands werf getuige te zijn.

Het gezelschap zou te ongeveer 1 uur aankomen. De voorzitter had een déjeuner voor 30 personen in de Doelen besteld en de fungerende secretaris der marine en de plaatsmajoor Dufez verzocht bij de hand te blijven. De Raad keurde het verrichte goed en benoemde een commissie van ontvangst, bestaande uit de raden Verroen, Gallas, De Wem en De Roode, de voorzitter en de secretaris. Bij die begroeting werden door de plaatsmajoor op last van het stadsbestuur mede uitgenodigd de Franse bevelhebber met zijn staf, de officieren van het regiment Saxen Gotha, die der gewapende burgerwacht en de commissarissen der marine. Daar er leden van het Uitvoerend Bewind onder het gezelschap waren, brandde het geschut op de stadsbolwerken, zodra het jacht tot de Doelen doorgevaren was, los. Het gezelschap bestond uit twee leden van het Uitvoerend Bewind, verscheidene representanten, de agent en secretaris van marine met enige der ambtenaren van het ministerie, de Franse gezant De Lacroix, generaal Joubert, vice-admiraal De Winter, Schoutbij-Nacht Meurer en een groot aantal Franse en Bataafse zee- en landofficieren.

Na het déjeuner begaf het gezelschap zich, begeleid door de muziek der schutterij en een erewacht van het garnizoen, onder het lossen van het geschut der stadsbolwerken en het uitsteken der vlaggen naar 's landswerf, waar het ontvangen werd door de commissaris-directeur der marine Jacobson, van wie de Rotterdamse Courant van 6 Maart 1798 zeide, dat onder zijn bewind en gestadige aanmoediging, zo door de aanbouw van dit schip, als van verscheidene andere, met zulk een ongemene ijver tot herstel der Bataafse zeemacht gearbeitet was.

De afloop van „De Doggersbank”, voor 68 stukken geboord, verliep zo vaardig en gelukkig, dat alle vreemde zee-officieren, die er bij tegenwoordig waren, daarover hun genoeg te kennen gaven. Zij waren vol bewondering, toen zij hoorden, dat dit schip eerst in November 1797 op stapel gezet en dus in de wintermaanden afgewerkt was. De Franse gezant was zo vol geestdrift, dat hij de Mr. scheepstimmerman, onder wiens directie het schip gebouwd was, met de broederkus vereerde.

Bij het verhaal dezer gebeurtenis voegde de stadscourant nog een lijstje van de schepen, die zowel hier als te Hellevoetsluis sedert 1 Juli 1795 onder directie van de Mr. scheepstimmerman Glavimans en met hulp van 275 scheepstimmerlieden alhier en 84 te Hellevoetsluis aangebouwd en hersteld waren. Aangebouwd waren de „Kortenaer” en de „Van Oldenbarneveld” van 68 stukken, de fregatten „Eendracht” van 44, „Embuscade” en „Juno” van 32, de brikken „Galathee” en „Daphne” van 16 stukken, het adviesjacht „Het Haasje” van 6 stukken en de loodsboot „Assistentie”. In aanbouw bevonden zich „De Doggersbank” in plaats van welk schip dadelijk kiel en steven voor een nieuw schip van 68 stukken gelegd zouden worden, de „Johan de Witt” van 68 stukken in volhout, de „Neptunus” ook van 68 stukken in zijn spanten en enig onderhout en het fregat de „Phoenix” van 32 stukken in zijn spanten. Zware herstellingen waren gedaan aan de schepen „Brutus” van 76, „Hercules” en „Wassenaer” van 64, „Tromp” van 54, het fregat „Scipio” van 20 stukken, het adviesjacht „De Courier” en de schoener „De Zwaluw”. Lichte herstellingen waren gedaan aan de fregatten „Furie” en „Minerva”, de brik „Atalante”, het Franse fregat „Incorruptible”, het cartelschip „Geertruida” en aan ’s lands binnenvaartuigen.

Op Maandag 5 Maart ontving de Raad een schrijven van de gezant De la Croix van 4 Maart 1798 „deszelfs sensibelst genoegen betuigende over de receptie aan hem door deze vergadering op den 3en dezer bij zijn arrivement binnen deze gemeente bewezen, onder betuiging van broederschap aan de Bataven en ademende een heet verlangen om door het vernielen van het tyrannicq gouvernement van Brittanje door de verenigde vlooten en legers der beide Natiën eene gelukkige vrede te vestigen”. De brief zelf luidt als volgt:

„Citoyens! L’acueil flatteur et vraiment fraternel que j’ai reçu hier dans vos murs a pénétré mon coeur de la plus vive reconnaissance. Délicieusement ému de témoignages touchans d’allégresse qu’ont manifestés les citoyens de Rotterdam en voyant réunis au milieu d’eux les chefs du gouvernement de leur Pays et le représentant de l’alliée fidelle et affectionnée de cet Etat, j’ai reconnu dans leurs acclamations,

l'expression sincère d'un Patriotisme pur et inaltérable. Cette journée, citoyens, ne sera pas inutile à la cause de la Liberté. C'est dans les grandes réunions, c'est à la vue d'un spectacle imposant et sublime que l'amour de la Patrie recevant de tout ce que l'entoure une nouvelle ardeur, pénètre dans les coeurs les plus indifférents et excite dans les grandes ames cet enthousiasme brillant, qui sous les auspices de la Liberté a enfanté tant d'actes héroïques. Puisse le superbe bâtiment, que nous avons vu s'élancer si majestueusement dans les flots, devenir le terreur de notre ennemi commun. Puissent les intrépides guerriers qu'il doit porter sur les ondes, aborder heureusement le rivage si justement détesté et puisse le commerce de cette république, affranchie de la tyrannie Britannique, fleurir sous les auspices d'une paix digne, fruit de la valeur de nos flottes et de nos armées réunies".

Van de werving voor de marine vindt men in de stukken niets, behalve het reeds medegedeelde, dat men voor posten bij de werfhuizen der marine geen Franse, maar alleen Bataafse militairen kon gebruiken. Over de uitslag der werving is niets bekend.

In de vergadering van de Raad van 15 Maart 1798 werd meegedeeld, dat de burgers Charante en Koetsveld, regenten van het Gereformeerd Burgerweeshuis, zich bij de voorzitter vervoegd hadden met de mededeling, dat 8 der in het Huis opgevoede jongelingen verklaard hadden genegen te zijn het vaderland ter zee te dienen; zes van deze waren onder, twee boven de zestien jaar. De laatsten wilden de regenten laten gaan, maar voor de overigen maakten zij bezwaar. Zulke jonge knapen kwamen vaak geheel bedorven weer in het Huis terug en waren dan een slecht voorbeeld voor de andere jongens. De regenten verklaarden, dat zij de voorzitter dit mededeelden om er later niet van beschuldigd te worden, dat zij 's lands zeedienst tegenwerkten. De Raad nam deze mededeling van de voorzitter voor notificatie aan; echter werd daarbij uitdrukkelijk vastgesteld, dat de Raad de inzichten der regenten over de 16-jarige jongelingen niet deelde.

III. DE SCHUTTERIJ

De organisatie der schutterij ging in de tijd, die ons thans bezig houdt, steeds vooruit. Van begin November 1797 tot 15 Maart 1798 kwamen de tot officier of onderofficier benoemden voor de Raad de belofte afleggen. Bekende namen komen onder die burgers niet voor. Het comité van administratie en discipline verzocht op 20 November 1797 de Raad geen officieren tot het afleggen der belofte toe te laten, tenzij zij voorzien waren van een door voorzitter en secretaris van het comité getekend attest. Het comité hoopte, dat zo misbruiken voorkomen zouden worden, want er hadden „omissiën en illegale handelingen” plaats gehad. Nog altijd weigerden heel wat burgers de belofte af te leggen.

In de raadsvergadering van 19 Februari 1798 werd een schrijven van het comité van administratie en discipline ontvangen met een lijst van personen, die weigerden de belofte af te leggen en het verzoek om die burgers door krachtdadige middelen op het spoor van hun verplichting te brengen. Het comité beval speciaal een zekere Laurens Franken, die zich, buiten zijn halsstarrige weigering om de belofte af te leggen, ook voor het comité op beledigende wijze had gedragen, in de aandacht van de Raad aan. De andere weigeraars waren: J. van Moorsel, A. Smits, J. Struyf, C. Vermeulen, A. Lens, Alexander de Vries, I. I. Levy, Mozes Barends, Jacob Barends, Ezechiël Salomon, A. M. Levy en J. A. Consul. De laatste zes burgers waren stellig Joden. Het is mij niet gelukt te vinden, welke maatregelen de Raad tegen de weigeraars genomen heeft.

Verschillende personen trachtten onder allerlei voorwendsels vrijstelling van schutterlijke dienst en contributie te krijgen. Burger W. Suermondt slaagde in het verkrijgen dier vrijstelling. In zijn huis werden n.l. sedert overoude tijden de brandgereedschappen van wijk B. bewaard. Er hing voor zijn huis een stadsbordje met een daarop geschilderde brandemmer en die gereedschappen werden jaarlijks door de brandmeesters nagezien.

Een verzoek der commissarissen van het broodwegen om vrijstelling van tocht, wacht en contributie voor de tijd, dat

zij in functie waren en nog twee jaar daarna en om ongedaan maken der tegen hen door het comité van administratie en discipline gerichte vervolgingen, werd door de Raad afge-
wezen. Hetzelfde geschiedde met een verzoek om vrijstelling van enige burgers van het 6e kwartier van wijk 1, die daar met het huisarmenbakje collecteerden. Wel slaagde burger Bicker Caarten, consul van Zweden, er in van het betalen zijner contributie voor de schutterij, die op f 60.— in het jaar gesteld was, af te komen. De Zweedse envoyé had hem daarbij geholpen.

De contributiën bleven even langzaam binnenkomen als onder het vorige bestuur, zodat de gelden waarover het comité van administratie en discipline te beschikken had geheel ontoereikend waren.

De Raad trachtte eerst te helpen door drie zijner leden aan te wijzen om met de financiële commissie van het comité van administratie en discipline samen te werken om de achterstallige contributiën over 1796 te innen. Deze drie leden waren de Raden: Essing, Korthals en de Roode. Deze hulp bleek evenwel geheel onvoldoende en op 23 November 1797, besloot de Raad het comité weer met f 3000.— te helpen welke som terugbetaald zou worden met de eerste contributiën over 1796.

Met de betaling der contributiën is het niet naar wens gegaan. Op 15 Maart 1798 moest het comité van financiën van dat van administratie en discipline de achterstallige burgers aanmanen om binnen 14 dagen hun contributie bij dit comité te komen voldoen. Deden zij dit niet, dan zouden zij gerechtelijk vervolgd worden.

De staatsgreep van 22 Januari 1798 liet ook zijn uitwerking voelen bij het comité van administratie en discipline. Op 29 Januari 1798 verscheen n.l. in de vergadering van de Raad een commissie uit de schuttersvergadering, met het verzoek de gewapende burgermacht der stad opnieuw te organiseren en in de nationale eed te nemen, ten einde in deze belangrijke tijd des te beter op haar te kunnen rekenen. De Raad stelde dit stuk in handen van een personele commissie, bestaande uit de Raden Van Schelle, Korthals en de Roode. Bij de regeringsverandering op 16 Maart 1798

was er nog niets verder in deze zaak besloten of gedaan.

Het schuttersgenootschap „Tot Nut der Schutterij” liet, vermoedelijk in samenwerking met het comité van administratie en discipline, blijkens een aankondiging in de Rotterdamse Courant van Zaterdag 27 Januari 1798 een alphabetische lijst drukken van al degenen, die getekend hadden op het soopjes- of antidotaal request alsmede tegen het vrijcorps in het jaar 1785 en later. De echte exemplaren zouden de stempel „Tot Nut der Schutterij” dragen en voor 3 stuivers in de vergaderplaats van het genootschap, Wijk F no. 120, verkrijgbaar zijn.

Deze lijst wekte veel ongenoegen, zoals uit de aankondigingen in de Rotterdamse Courant blijkt. Zo protesteerde in de courant van Zaterdag 27 Januari 1798 de spekslager Johannes Been uit de Weste Wagenstraat tegen zijn vermelding op de lijst. Hij had met het rekest en de andere genoemde stukken nooit iets te maken willen hebben en loofde f 300.— voor de armen uit, als men hem van het tegendeel kon overtuigen. In het zelfde blad lieten Cornelis Been en zijn zoon Johannes, spekslagers op het Steiger een protest horen. Zij hadden nooit zulk een stuk getekend. Ook Willem Bladergroen kwam in de stadscourant van 15 Februari 1798 verklaren, dat zijn naam ten onrechte op de lijst was geplaatst, dat hij met het soopjes rekest niets te maken had gehad en dat hij honderd gouden dukaten uitloofde voor degene, die hem van tekening van het rekest zou kunnen overtuigen.

De stad verhuurde sedert 1 Januari 1798 aan het comité van administratie en discipline een stuk land buiten de Schiedamse Poort, buitendijks aan de Maas gelegen, voor twee jaar tot een exercitieterrein voor de gewapende burgermacht. De huur was op f 305.— per jaar bepaald. Het exercitieterrein bleek te groot te zijn, zodat burger Vermeer op 8 Maart 1798 de Raad uit naam van het comité van administratie en discipline kwam vragen of een deel ervan weer onderverhuurd mocht worden. De Raad stond dit verzoek toe.

Op voorstel van het raadslid Gallas werd het lossen van het geschut op de stadsbolwerken aan de compagnie artille-

risten der gewapende burgermacht opgedragen. Vroeger was dit de taak geweest van stedelijke ambtenaren, door wier ongeschiktheid en onkunde bij een der laatste feestvieringen ongevallen hadden plaats gehad. Het geld, dat die ambtenaren voor hun dienst kregen, zou voortaan ten behoeve der compagnie artilleristen op nuttige wijze besteed worden. Aan Kolonel De Monchy werd van dit besluit kennis gegeven.

De gewezen kapitein D. v. d. Reyden Nzn. van de artillerie compagnie der gewapende burgermacht, die in het vorig tijdperk gedwongen was zijn ontslag te nemen, werd in Februari van het jaar 1798 weer in een lelijke zaak gewikkeld. Hij had als commissaris van het Haagse, Leidse en Delftse veer van schipper Jacob van Cassel, varende van Dirksland op Rotterdam, een zakje met f 67-11 st. ontvangen. Dit was verloren gegaan. Van der Reyden had toen aan Van Cassel een promesse ter hand gesteld met belofte, dat hij dit geld op 1 Februari 1798 zou terug betalen. Hij had dit echter niet gedaan, zoals Leendert de Heer op 5 Februari 1798 de Raad kwam medelen. De Raad droeg aan de raden Ruichaver en Thomas een onderzoek op. Nog vóór deze verslag van hun bevindingen uitgebracht hadden, legde v. d. Reyden bij een schrijven, dat op 12 Februari 1798 in de raadsvergadering werd voorgelezen, zijn post als commissaris bij de drie genoemde veren in de schoot der burgerij neer, daar hij, zoals hij schreef, ongelukkig in die post was. Drie dagen later brachten de beide raadsleden rapport uit. Zij deelden mede, dat v. d. Reyden een slechte naam had en dat de door hem beheerde veren in discrediet geraakt waren, zodat vele schippers in plaats van gereed geld aan hem toe te vertrouwen dit door hun knechts met de postwagen naar Den Haag lieten brengen. Om zijn onbetrouwbaarheid was zijn borgtocht van f 2500.— op f 5000.— gebracht. Reeds driemaal was bewezen, dat er geld was zoekgeraakt. Van der Reyden was naar hun oordeel verregaand onachtzaam en moest uit zijn post ontslagen worden. De Raad ging hier dadelijk toe over. Hij bleef verantwoordelijk voor hetgeen onder zijn beheer geschied was. Het beheer van het veer werd voorlopig aan de schippers afgedragen. Een verzoek van Van der Reyden om weer in zijn post hersteld te worden daar hij tot zijn ont

slag door zijn zwager Oudheusden als het ware gedwongen was en nu geen middelen van bestaan had, werd door de Raad afgewezen.

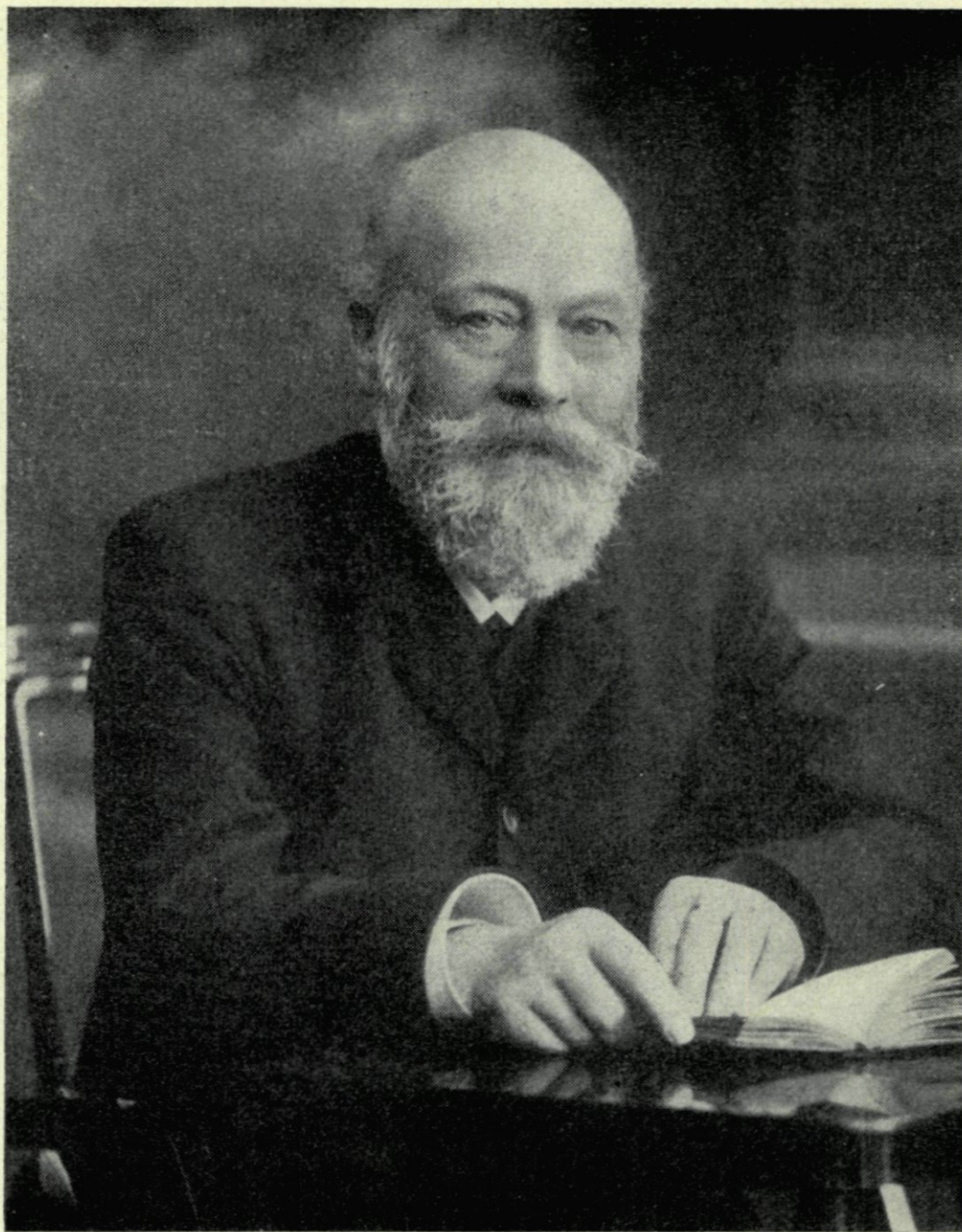
Uit stukken in de Rotterdamse Courant o.a. van 11 November 1797 blijkt, dat bij de schutterij van Cool de tucht buitengewoon slecht was. Vele schutters kwamen in het geheel niet op en onttrokken zich ook aan de hun opgelegde straffen. Dit bracht de commissie voor de huishoudelijke directie der gewapende burgermacht in Cool er toe, 11 personen uit de gewapende burgermacht uit te sluiten en van hun burgerrecht vervallen te verklaren. Zij zouden nimmer voor post of bediening in aanmerking komen.

De hellebaardiers gaven aanleiding tot een kleine twist onder de kleermakers der stad. De kleermaker, die vroeger hun uniformen maakte, was wegens het weigeren der schutterlijke belofte afgezet en toen nu de hellebaardiers nieuwe slobkousen nodig hadden, besloot de Raad een „geschikt en behoeftig” persoon voor dit werk aan te stellen.

Er werd een nominatie van kleermakers opgemaakt en daaruit bij loting burger L. van der Rijk tot dit werk aangewezen. Dit wekte de ontevredenheid der andere kleermakers op. Zij wendden zich bij monde van hun collega Egbert Ooms tot de Raad, die hem echter ongetroost heenzond. Ook een rekest der z.g. patriottische kleermakers werd afgewezen. De stadshellebaardier Verbon, die bij het werk der inkwartiering sinds de komst der Fransen werkzaam geweest was, kreeg daarvoor een „douceur” van f 6.— voor iedere week, dat hij daaraan meegewerkt had. Zijn collega's, die ook weer geld vroegen, kregen niets, daar zij eerste hellebaardiers geworden waren toen hun hulp bij de inkwartiering niet meer nodig was. De gewezen hellebaardiers Post en Vermeulen, die om een „douceur” kwamen vragen wegens de hulp, die zij gedurende de eerste drie maanden na de komst der Fransen bij de inkwartiering verleend hadden, werden afgewezen, daar zij wegens hun anti-patriottisch gedrag, ontslagen waren. Post was daardoor zelfs in het Tucht- en Werkhuis opgesloten.

25. Het raadslid J. Ruychaver. Naar een miniatuur in het bezit van de heer K. Ruychaver te Amsterdam.

26. C. van Nievelt (1843–1913). Naar een foto.